

Tone Mizerit

Če Slovenije ne bomo ljubili, je ne bo

Lucija Kavčič, foto: Urban Cerjak

Pogovarjali smo se z argentinskim Slovencem Tonetom Mizeritom, ki se je v julijskih dneh mudil na obisku v Sloveniji. Med drugim je poudaril, da domovina Slovenija brez naše ljubezni ne more obstati, ker je zaradi majhnosti ogrožena. Tone Mizerit je bil rojen 23. februarja 1944 v Šentrupertu na Dolenjskem. Oče se je še pred njegovim rojstvom umaknil v Ljubljano in od tam prek avstrijskih begunskih taborišč v Argentino. Družina se je znova srečala v Buenos Airesu leta 1954. Takrat sta se z očetom videla prvič v življenju. V Buenos Airesu je Tone končal osnovno in srednjo šolo ter diplomiral na višji šoli časnikaštva. Deloval je v argentinskih medijih, a bil nenehno povezan s slovensko skupnostjo. Skoraj 50 let že sodeluje s tednikom Svobodna Slovenija, zadnja leta tudi kot urednik. Je član Slovenske kulturne akcije in urednik kulturne revije Meddobbe. Štiri leta je bil predsednik in 16 let tajnik krovnega društva Slovencev v Argentini Zedinjena Slovenija. Poučuje na Slovenskem srednješolskem tečaju ravnatelja Marka Bajuka. Je član Sveta vlade RS za Slovence po svetu.

Kaj je bil razlog, da ste letos pripotovali v Slovenijo?

Sem član sveta vlade za Slovence po svetu in enkrat na leto prihajamo na sejo, kar je vedno julija in se običajno ujema z vseslovenskim srečanjem v državnem zboru. Povabili so me na sejo in sem prišel.

Ko sem poslušala pogovorni večer z vami na Srečanju pod lipami med zamejskimi Slovenci v Gorici, sem dobila vtis, da niste preveč zadovoljni z načinom dela sveta vlade za Slovence po svetu ... Kako to? O čem se je na seji letos največ govorilo?

Da je seja samo enkrat na leto, je absolutno premalo. Vendar je to razumljivo tako zaradi stroškov potovanja kot zaradi razpoložljivosti časa članov sveta vlade za Slovence po svetu, ki živijo na tako različnih koncih sveta, kot je Avstralija, Argentina ali Kitajska. Večkrat smo že predlagali, da bi se vsaj ob tej priložnosti bolj razširjeno pogovorili, da bi imeli morda več kot eno samo sejo. Letos je bilo tako: imeli smo uradno sejo, ampak že prej smo imeli zelo dolgo srečanje, celo sobotno popoldne; preučili smo, kakšne težave so, kaj naj pravzaprav predstavimo na seji. Spremenili smo sistem; pred tem je vsak delegat malo razlagal o svoji državi, o skupnosti Slovencev v svoji državi, kar je bilo premalo

konkretno. Svet vlade naj svetuje najboljšo politiko predsedniku vlade v odnosu in podpora slovenskih skupnosti po svetu. Letos je torej prišlo do spremembe in smo za naprej vzpostavili neke vrste forum, pri katerem sodelujemo vsi. Tako lahko že med letom ob kateri koli priložnosti sročimo neko vprašanje in o tem vsi izrazimo svoje mnenje ter se potem potrudimo zunaj letnih terminov predstaviti zadeve predsedniku vlade. Ker so na razpolago moderna komunikacijska sredstva, ni nobene potrebe, da bi čakali samo na eno sejo, to res nima smisla. Poleg tega stanje v naših skupnostih včasih zahteva takojšnje ukrepanje. Letos se je zelo veliko govorilo o arhivih in o prizadevanjih, da se ne bi izgubila zgodovina izseljenstva, zgodovina tega, kar je izseljencem na različnih koncih sveta uspelo doseči kot skupnosti.

Biser za arhivarje:

»Rimski seznam«, to je popis vseh beguncev, ki so ga pripravili ob priseljevanju v Argentino.

Pa se arhivi slovenskih izseljencev v zadovoljivi meri ohranjajo? Kdo skrbi zanje v Sloveniji?

V vsaki državi je drugače. Kot je dejal Florijan Auser, je npr. v Avstraliji za arhive kar dobro poskrbljeno; večji del so jih digitalizirali. Problem je, da je vse to gradivo ponudil v hrambo Arhivu Republike Slovenije, tam pa niso prav navdušeni, da bi skrbeli za to gradivo, kar je malo čudno. Po drugi strani pa je morda razumljivo, ker so preobloženi z drugim delom. Predsednik vlade se je obvezal, da se bo zavzel za to vprašanje. V Argentini sicer nimamo izredne količine gradiva, imamo pa kar nekaj zanimivosti, ki so povezane še z dobo begunstva. Biser za arhivarje je t. i. Rimski seznam, to je popis vseh beguncev, ki so ga pripravili ob preseljevanju v Argentino. Na seznamu so podpisi članov Socialnega odbora, ki je deloval v Rimu pod vodstvom dr. Mihe Kreka, ki je bil minister v kraljevi Jugoslaviji. Posebej so označeni

begunci, ki so šli recimo v ZDA, v Kanado ali v Avstralijo. Na seznamu je na primer celotna družina Ambrožič; tam najdemo Alojzija Ambrožiča, ki je bil potem kardinal v Torontu. Ta seznam je res tako velike vrednosti, da se ne sme izgubiti. Zdaj smo v dogovoru z NUK glede njegove digitalizacije, tako da bi bil lahko potem na internetu na razpolago vsem, ki ga želijo preučevati, da jim ne bi bilo treba samo zato priti v Buenos Aires. In to niti ne bi bilo tako drago, samo treba se je odločiti, kje to naložiti – ali v NUK ali v Arhivu RS.

To je eno od gradiv; ali je še katero, ki bi bilo zanimivo?

Vsekakor. Je veliko gradiva, ki arhivarje zanima. Med njim tisk, ki je izrednega pomena. V begunskem taborišču v Senigallii je izhajal dnevnik *Zedinjena Slovenija*. Imamo skoraj popolno zbirko. Manjka samo kakih 10 ali 12 števil. Dr. Arnež ima v Studia Slovenica precej izvodov, a še zdaleč ne toliko kot mi. V NUK tega nimajo. Imamo tudi druge taboriščne tiskovine. In izseljenski tisk: v določenem trenutku je pri nas v Argentini izhajalo 30 publikacij. Velik del tega se je ohranil in je treba paziti, da se ne izgubi. Iz njega se vidi delovanje slovenske skupnosti v Argentini zlasti na kulturnem področju. Najbolje bi bilo, da se to z modernimi sistemi digitalizira, da bo na razpolago vsem, ki želijo o tem kaj vedeti.

Katera slovenska glasila danes izhajajo v Argentini in v koliko izvodih?

Danes se je število glasil zelo zmanjšalo. Najštevilčnejši po količini je list *Oznanilo* s 1.200 izvodi. To je tednik, ki ga izdaja Slovensko dušno pastirstvo, ki obvešča vse družine in posameznike v skupnosti, in se razpošilja po lastni mreži ali po pošti. Splošnoinformativni tednik *Svobodna Slovenija* izhaja v okoli 500 izvodih, v njem pa objavljamo novice iz Slovenije, ki poročajo zlasti o političnem, socialnem in kulturnem delovanju v naši domovini. Bistvena pa je skoraj popolna kronika življenja naše skupnosti. Skušamo zagotoviti, da o vsem, kar se zgodi, nekdo poroča: naj bo to kakšen odrski nastop, srečanje folklornih skupin, mladinsko delovanje ali šolska dejavnost. Vse to objavljamo in vključimo še malo svetovnih novic ter športa. Skušamo torej pripraviti čim popolnejši tednik in vseh ozirih.

► Kaj je najbolj zanimivo dejstvo o slovenskem izseljenskem tisku v Argentini?

Znano je, da je *Svobodna Slovenija* v Argentini začela izhajati januarja 1948, takoj ko so prvi izseljenci prišli v Buenos Aires. Prvo leto je izhajala kot štirinajstdnevnik, nato pa naprej kot tednik nepretrgoma do danes. Je edini tednik v slovenščini zunaj slovenskega narodnostnega ozemlja. Tako je res poseben primer preživetja. Lahko bi spet rekli »argentinski čudež«, čeprav, kot veste, mi ta formulacija ni všeč. *Svobodna Slovenija* je začela izhajati že novembra leta 1941, že med okupacijo torej, kot ilegalni list, ki so ga raznašali skrivaj. Bilo je nevarno, saj če so koga z njo dobili, so ga odpeljali v taborišče. *Svobodno Slovenijo* je ustanovil in vodil gospod Miloš Stare. V Buenos Airesu jo je takoj spet vzpostavil in jo vodil do svoje smrti. Potem pa je, po vmesni dobi, list prešel v last *Zedinjene Slovenije*.

Kaj danes najbolj zaznamuje življenje argentinskih Slovencev, tako poklicno in kot skupnost? Verjetno je veliko odvisno od tega, s čim vse se ukvarjajo ...

Poklicno smo Slovenci v Argentini zelo raznoliki. Imamo nekaj zelo uspešnih podjetnikov. Pred kratkim je v Sloveniji svoja dela razstavljal gospod Tone Oblak, ki je priznan umetnik in kot podjetnik izredno uspešen. Ima tovarno, proizvodnjo oken in vrat, in je največji na tem področju v Argentini. V naši skupnosti je tudi gospod Herman Zupan, ki je bil častni konzul v Buenos Airesu. Usmeril se je v proizvodnjo embalaže in ima največje tovrstno podjetje v Latinski

Ameriki. Dobil je celo priznanje, zatega orla, za industrijo embalaže za Latinsko Ameriko. Slovenci imamo še veliko drugih srednjih in manjših podjetij, tudi zelo uspešnih. Potem imamo zdravnike, inženirje, znanstvenike. Tu so še strokovnjaki, kot je Peter Škvarča, ki je svetovno priznan strokovnjak za ledenike. Tudi misijonar Pedro Opeka je »Argentinec«. Mislim, da je bila večina teh, ki so prišli v Argentino, zelo uspešna. In kar je najpomembnejše: čeprav imajo ti ljudje veliko dela in skrbi, povezanih s svojim poklicem, se kot člani naše skupnosti zvesto družijo in delujejo v slovenskih društvih.

V pogovoru pod lipami ste rekli, da je argentinskim Slovencev pomenilo društveno udejstvovanje prav toliko kot dom in družina in da je zato prišlo do uspeha, do t. i. argentinskega čudeža, da je slovenstvo v Argentini tako trdoživo.

Pri vseh izseljenskih skupnostih je tako, da njihovi člani potrebujejo vezi med seboj. Te jim dajejo nekaj tega, kar so izgubili, ko so morali oditi iz domovine. Zlasti domače ozračje, v katerem so živeli in so ga nenadoma izgubili. Naši ljudje so bili namreč begunci, ne izseljenci. Takoj ko so prišli v Argentino, je bilo prvo to, da so se začeli združevati. Začelo se je s slovenskimi mašami, ker je bilo med begunci veliko duhovnikov. Ljudje so pogrešali domovino in tisto, kar so tam živeli, in na neki način jih je slovenska maša združila, potolažila, pomirila in jim dala domačnost, ki so je bili vajeni. Takoj po maši se je nadaljevalo druženje. Pogovarjali so se pred cerkvijo ali pa so se obiskovali. Tako se

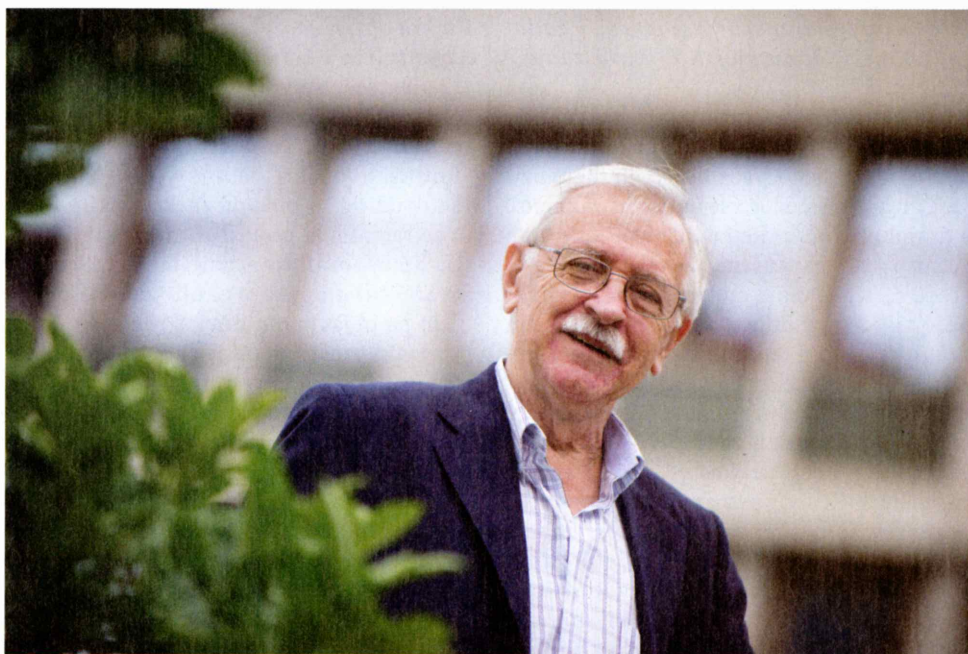
je začela porajati ideja o skupnem domu, slovenski hiši. Kraji, kjer so postavili slovenske domove, so bili izbrani na podlagi šolske dejavnosti. Proces je bil naslednji: duhovniki so zbrali nekaj otrok, da jih bodo učili verouk, takoj so priskočili učitelji, in ko se je nehala veroučna ura, ob nedeljah ali ob sobotah, je učitelj dodal še nekaj slovenščine, recitirali so pesmi in tako so skoraj nehote nastali naši šolski tečaji. Takoj so se organizirali. Sedanja *Zedinjena Slovenija* se je tedaj imenovala *Društvo Slovencev* in je že v prvem odboru imela šolskega referenta, človeka, ki je skrbel za povezovanje teh šolskih tečajev, pripravo programov in učnega gradiva. Prvi šolski referent je bil prav moj oče, ki je tudi napisal prvo učno knjigo za naše šole in jo imenoval »Naša beseda«. Tam, kjer so bili šolski tečaji najmočnejši in so se ohranili v teku časa, je nastal slovenski dom. V predmestjih Buenos Airesa je šest slovenskih domov in v vseh primerih so ljudje hkrati gradili svoje hiše in skupni dom, ki je bil včasih celo prej dograjen kot marsikatera družinska hiša. Prispevali so izredno veliko, tako z delom kot z denarjem. Ti začetki so bili nekaj izrednega.

Je trdoživost slovenske narodne zavesti v Argentini povezana s tem, da ti ljudje iz Slovenije ne bi nikoli odšli, če jim ne bi bilo treba reševati golega življenja?

Gotovo. Tudi ta tako imenovani argentinski čudež je posledica tega. Dr. Zvone Žigon je svojo doktorsko tezo »Iz spomina v prihodnost« posvetil slovenski skupnosti v Argentini. V njej je, čeprav smo bili že v obdobju samostojne Slovenije, ohranil oznako SPE – slovenska politična emigracija. Njegov teza je, da se je skupnost tako dolgo ohranila iz potrebe po pričevanju o tem, kar se je zgodilo med vojno in takoj po njej.

Omenili ste, da skupnost v Argentini danes ni več toliko politična emigracija kot nekdanj ...

Od trenutka, ko je Slovenija postala samostojna, se je ime politična emigracija postavilo pod vprašaj. Smo dediči, nasledniki slovenske politične emigracije, nismo pa politična emigracija. Aktivno se vključujemo v slovensko politiko, kolikor je to mogoče. Imamo državljanstvo, volimo na volitvah in glasujemo referendumih, dve stranki slovenske politične scene imata celo svoje zastopstvo, svoje formalne organe med nami; to sta NSi in SDS. Vendar dr. Jože Rant, ki je to stvar natančno preučeval, trdi, da nismo več politična emigracija, ne moremo pa biti običajna ekonomska emigracija, zato bi bilo treba poiskati ime, ki bi nas opredeljevalo, vendar ga on ni našel. Morda ga bomo kdaj našli, ampak dotlej smo slovenska skupnost v Argentini, naslednica protikomunističnega tabora.

Svobodna Slovenija je v Argentini začela izhajati januarja 1948, takoj ko so prvi izseljenci prišli v Buenos Aires.

Ali je zdaj nadaljnje ohranjanje slovenske zavesti med Slovenci v Argentini odvisno od zanimanja države Slovenije?

Na vsak način je obstoj slovenske države izredno razgibal življenje skupnosti. Ne samo takrat, ko je šlo za mednarodno priznanje Slovenije, ko so bile množične manifestacije v Buenos Airesu. Tedaj smo stopili pred svet in rekli: mi smo Slovenci, imamo domovino, ki hoče biti samostojna država; prosimo, priznajte jo. To je bilo prvo. A za tem je obstoj slovenske države tudi bistveno vplival na razvoj skupnosti. Poglejmo primer srednješolskega tečaja. V določenem trenutku so začeli izvajati maturantska potovanja, ki so bila pred osamosvojitvijo Slovenije večinsko usmerjena k južnim jezerom, v Bariloche. Od leta 1991 gredo maturantje, ki končajo sobotno šolo, na maturantski izlet v Slovenijo. Mnogi jo morda že od prej poznajo, ker so jo kdaj obiskali z družino. Za veliko naših mladih, če ne za večino, pa je to prvi stik z realno Slovenijo. Oni poznajo Slovenijo tako – umsko. Vedo, da je lepa; poznajo njene velike može, literaturo, Trubarja, Prešerna ... Letos mi je Erika Jazbar na Primorskem povedala, da so ji recitirali Sočo in bila je prav pretresena, kako ti mladi, ki prihajajo iz 12.000 kilometrov oddaljene dežele, znajo na pamet Gregorčičevo Sočo. Zanje je srečanje s Slovenijo nekaj izrednega in seveda poživi njihovo navezanost na skupnost. Poživi njihovo slovensko narodno zavest, čeprav potem nekateri odpadejo; mnogi se porazgubijo v latinskem svetu. Vendar pa jih je tudi veliko, ki pristopijo in so temelj nadaljnjega delovanja slovenske skupnosti. Zavedam se sicer, da se bo jezik nekoč izgubil, to je namreč neizbežno. A mi bi zaradi svoje trdoživosti kot izseljenska skupnost dejansko morali priti v Guinnessovo knjigo rekordov. Tone Seliškar, ki je bil ustanovitelj in prvi predsednik Izseljenske matice, je trdil, da se jezik vsaj delno ohrani v prvi generaciji, drugi rod jezika ne zna več in je zanj slovenščina izgubljena. To je govoril na podlagi tega, kar je videl v ZDA, v skupnosti Slovencev, ki jo je tam preučeval, in na splošno to skoraj drži. Ampak v Argentini zdaj že prihajajo otroci četrtega rodu, ki še vedno malo čebljajo po slovensko. Čeprav je res, da se slovenščina zelo izgublja, zlasti bogastvo besednega zaklada, vendar se v določeni meri še vedno ohranja. In ta stik s Slovenijo je absolutno pozitiven in potreben. Naslednji pomemben dejavnik pa je, koliko Slovenija sama tudi finančno podpira naše dejavnosti. Na primer revija *Meddobje*, kot edina kulturna revija zunaj slovenskega etničnega ozemlja, ne bi mogla izhajati brez podpore iz Slovenije. Podporo Slovenije uživajo tudi naši časopisi, naše dejavnosti ter delo naših zborov in folklornih skupin, tudi njihovi obiski v Sloveniji. Na podlagi tega sodelovanja se lahko še

Ko je Slovenija postala samostojna, se je ime politična emigracija postavilo pod vprašaj. Smo dediči, nasledniki slovenske politične emigracije, nismo pa politična emigracija.

mного stvari v življenju in delovanju skupnosti podaljša za kakšno generacijo ali dve.

Sprememba je bila najbrž tudi v tem, da se je nekaj članov slovenske skupnosti v Argentini preselilo nazaj v Slovenijo. Zdi se, da ste take odločitve posameznikov sprejeli s skepto ...

Neeee. Gre za to, da mora človek skupni blagor postaviti pred osebne ... Preseljevanje oziroma vračanje v Slovenijo se je sprožilo takoj po letu 1991. Obnovilo se je okoli leta 1998/1999. Tedaj sem bil predsednik Zedinjene Slovenije in me je skrbelo za skupnost, ker so v nekaterih primerih odhajali najboljši. In za vsakim, ki je odšel, se je poznala vrzel. Zato sem malo trepetal, kaj bo. Vendar ni panike, vsak, ki se preseli v Slovenijo, nekaj doda k njenemu razvoju. Naši starejši, ki so si želeli vrnitve, pa so vedeli, da se ne bodo nikoli vrnili, bi z veseljem in radostjo v srcu gledali, kako se njihovi potomci vračajo, preseljujejo in živijo na zemlji, ki so jo morali oni prisilno zapustiti. Tako da vzajem nazaj te svoje hude misli in sem vesel, da se naši mladi odločajo tako, kot se.

Torej ste bili zaskrbljeni ...

Res ... vse, ki odidejo, v Argentini pogrešamo. In je težko nadomestiti nekatere vrzeli pri določenih dejavnostih. Lahko bi rekli, da so tisti, ki so odšli živeti v Slovenijo, nenadomestljivi. A argentinski rek pravi: Pokopališče je polno nenadomestljivih ljudi. Življenje pa gre vedno naprej.

Pa se je kdo vrnil iz Slovenije v Argentino, ker se ni mogel prilagoditi?

Bila sta morda dva ali trije taki primeri. Ampak splošno pravilo je: prideš v Slovenijo, ostaneš v Sloveniji. Naša skupnost se je znašla v Argentini, naši mladi se čutijo Argentine. Tisti, ki pridejo v Slovenijo, pridejo z veseljem in ostanejo tukaj, čeprav se morda delno še imajo za Argentine. Ampak pravilo je to: kdor pride, ostane.

Ali slovenski srednješolski tečaj obiskujejo v glavnem le potomci slovenske politične emigracije ali so to tudi potomci drugih slovenskih priseljencev v Argentini?

Pogoj za vpis na srednješolski tečaj je vsaj delno znanje slovenskega jezika. Imamo sprejemni izpit, na katerem morajo kandidati pisati narek, recitirati pesem, se pogovarjati o neki temi, ki jo določi žreb. Opisati je treba sliko, da ocenimo, kakšno je kandidatovo znanje slovenščine. Včasih smo celo komu rekli: ne moreš se vpisati na tečaj. To ne pomeni, da bi koga izključevali, a dejstvo je, da pouk poteka v slovenščini. In če ga obiskuje nekdo, ki ne razume jezika, je zanj in za druge zelo težko. Zdaj običajno pokličemo stare in jim svetujemo, naj poiščejo zasebnega učitelja, ki bo dijaku pomagal s slovenščino, ali pa naj mu sami pomagajo; lahko bo izdeloval, vendar potrebuje podporo. Pomembno pa je, da vsaj delno razume slovensko. Sam že 18 let poučujem na tečaju in opažam, da se znanje slovenščine zelo zmanjšuje. Isti predmet sem pred 18 let razlagal obširno, danes ▶

► razlagam komajda polovico od tega gradiva, zmanjšujem podatke, omejil sem širino podajanja in veliko več časa posvetim temu, da jim razlagam slovenske besede. Ko beremo, v stavku ne razumejo ene, dveh besed ali ne razumejo celega stavka. Srednješolski tečaj ima poleg tega, da mladim poda osnovno slovensko kulturo, za cilj zlasti povečanje besednega zaklada.

Koliko časa traja srednješolski tečaj in kateri predmeti se poučujejo?

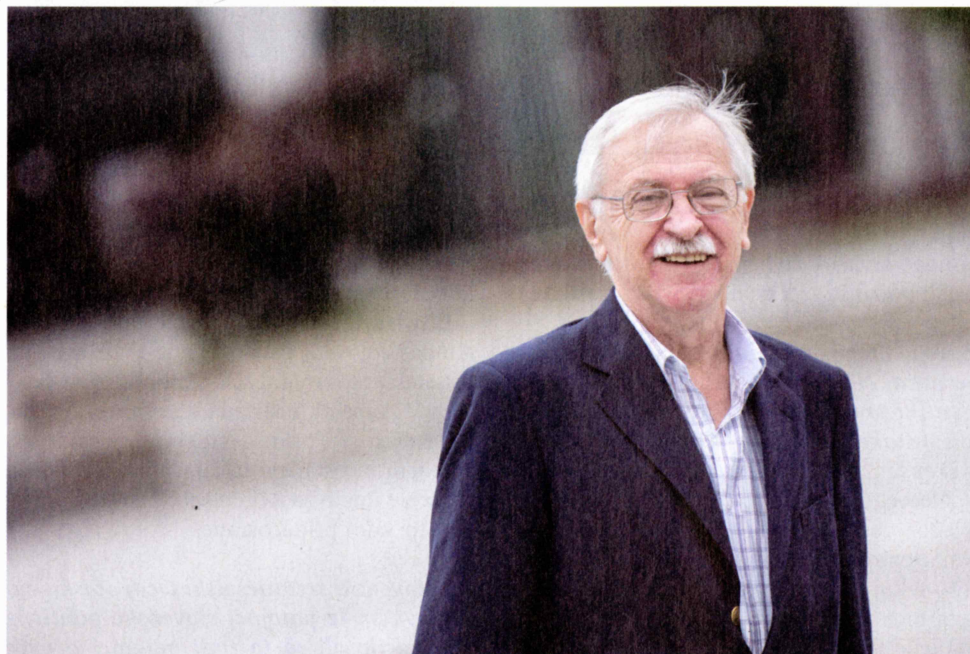
Srednješolski tečaj poteka pet let, kar ustreza petim letnikom gimnazijskega sistema v argentinski prestolnici. Provinca Buenos Aires ima drugačen sistem. Mi smo ohranili tega, ker se nam zdi udobnejši za izvajanje našega programa. Poučujemo predmete, kot so slovenski jezik, slovnica, slovstvo, slovenska zgodovina, zemljepis, etnografija, vero-

slovenski jezik tedaj že zelo izgubil in nato se je izgubila še zavest o pripadnosti slovenstvu. Danes so jo obnovili in aktivno delujejo. Druga emigracija je bila v tem oziru močnejša. Večina (18.000 ali 19.000 od skupaj okoli 25.000) jih je prišla iz Primorske, kjer so zelo trpeli zaradi fašističnega preganjanja. Propaganda jugoslovanskega veleposlaništva je po vojni vplivala na to, da so pripadniki te skupnosti prihajali v pristanišče pljuvat na begunce, ki so prišli iz Slovenije, češ da so narodni izdajalci, kolaboracionisti, sodelavci fašizma in nacizma. In gotovo so naši ljudje, ki so prihajali v Argentino, doživeli sovražnost te prejšnje emigracije. Logično je, da v prvih letih stikov med tema dvema skupinama Slovencev ni bilo. Potem se je to počasi umirilo in smo se začeli obiskovati. Leta 1991 smo sodelovali, vsi smo navijali za Slovenijo, če uporabim športni izraz, skupaj

treba izvesti, ker bo vedno manj tudi naših otrok, ki bi znali slovensko.

Kaj vse vpliva na znanje slovenščine in na slovensko narodno zavest v slovenski skupnosti v Argentini?

Povedati je treba, da je veliko mešanih zakonov, včasih pa je tudi tako, da sta oba roditelja slovenskega porekla, pa otroci ne znajo slovensko, medtem ko otroci iz nekaterih mešanih zakonov znajo odlično tudi slovensko. Imeli smo primer treh sester iz mešanega zakona, ki so bile vedno v svojih letnikih najboljše. Torej je znanje slovenščine vedno odvisno od družine. Šola ne bo naučila slovenščine, slovenščino bo naučila le družina. Vsaka izseljenska skupnost se prej ali slej izgubi in asimilira, če nima pritoka iz matice. To velja za vse skupnosti, ne le za slovensko. V izseljenskih skupnostih iz drugih držav je

Kot izseljenec težko razumem to, kako današnji mladi skoraj bežijo iz Slovenije in je ne cenijo.

asimilacija potekala oziroma poteka hitreje kot v naši. Primer so recimo Hrvatje v Argentini: bilo jih je več kot Slovencev, bili so tudi bolj delavni, imeli so več glasil, a je veliko njihovih društev danes že nehalo delovati in so se asimilirali. Tudi ukrajinska skupnost se je že zelo asimilirala, čeprav je bila zelo številčna. Po teoriji in praksi so Španci prvi, ki se v Argentini asimilirajo, ker imajo isto vero, jezik in pisavo, najdlje pa se ohranijo Judje, ker nimajo nič skupnega z domačini; oni so najbolj prisiljeni v neke vrste geto. Tudi nam so že očitali, da smo neke vrste geto. Mislim, da je bila naša skupnost morda res na neki način geto, ampak ta je bil potreben za ohranjanje skupnosti; asimilacija tako prihaja postopoma in tako naravno, da vse poteka brez večjih travm, čeprav so morda bili nekateri primeri psiholoških travm ob asimilaciji. Ampak na splošno, kot skušam preučevati, je bilo takole: tisti, ki je to želel, je ostal v skupnosti, tisti, ki pa ne, je lahko svobodno odšel. Manj znano je morda, da je ena tretjina povojnih beguncev iz Slovenije izginila, se utopila v latinskem svetu, takoj ko je stopila z ladje. Najbrž so želeli na neki način prekiniti s to grozno preteklostjo, ki so jo v Sloveniji doživeli in zaradi katere so morali oditi in na katero se niso hoteli več spominjati.

Je kdo spremenil tudi ime? So bili takšni primeri?

To sicer ne. Ime so jim spremenili Argentinci, ki so ga napisali po svoje. Ni bilo važno,

uk in živa beseda, kjer se naučijo recitirati poezijo, slovenski nagovor; svetovni nazori v petem letniku, kjer se v glavnem podaja vedenje o svetu in njegovi prihodnosti s krščanskega vidika.

Kako pa je vaša skupnost povezana med seboj in kako se poznajo naselitveni valovi Slovencev? Se pripadniki različnih valov priselitve med seboj poznate, srečujete, imate skupne projekte? Koliko sta od slovenske dediščine ohranila prva dva naselitvena vala?

Naselitveni valovi so se še precej poznali takrat, ko so slovenski begunci po drugi svetovni vojni prišli iz Slovenije v Argentino. Treba pa je razumeti, da se je zlasti prva emigracija med letoma 1878 in 1880 dejansko že asimilirala. Duhovnik Janez Hladnik je to skupnost še obiskoval, vendar se je

smo priredili manifestacije v Buenos Airesu in tudi potem je bilo precej sodelovanja. Dejstvo pa je, da je tudi ta emigracijski val zelo oslabil in jezik se je večinoma izgubil, zato ni mladih, ki bi lahko hodili v naš srednješolski tečaj. Udeležujejo pa se tečajev slovenščine, ki jih imamo v Slovenski hiši za odrasle ali tudi za otroke, na katerih se učijo slovenščine kot tujega jezika od začetka. Ali pa obiskujejo slovenski tečaj na lektoratu na univerzi v Buenos Airesu. Katerikrat sodelujemo zlasti s skupnostjo v Rosariu, kjer imajo tudi močno folklorno skupino. Kar se šolstva tiče, pa sodelovanje ni mogoče. Razmišlja pa se, da bi imeli srednješolski tečaj »ABC« za tiste, ki ne razumejo jezika. Tega bi učili od začetka, v španščini pa bi poučevali literaturo, zgodovino, zemljepis itd, da bi imeli vsaj osnovno kulturo, čeprav v španščini. A to je ideja za prihodnost, ki pa jo bo v nekem trenutku

kaj je pisalo v dokumentu, s katerim so pripotovali, važno je bilo, kaj je napisal uradnik. Nekateri uradniki so spoštovali celo ime in se pojavi »Lojze« namesto prevedeno Luis. Ne bi sicer rekel, da je kdo namenoma spremenil priimek in ime. Bil pa je tudi kakšen primer, ko so se čutili ogrožene, ker jih je iskala jugoslovanska tajna policija, in so potem celo potovali s potnim listom pod izmišljenim imenom. To ime jim je potem, ker so prišli s tem potnim listom, ostalo in je povsem drugačno od originalnega. Večkrat tudi pride kdo v Slovensko hišo in poizveduje, kje bi se lahko naučil slovenščine. Razložimo mu možnosti pri nas ali na univerzi; lahko mu priporočimo zasebnega učitelja ali kako drugo varianto. Nekoč je prišla gospa srednjih let in povedala, da so bili starši Slovenci, a niso otrokom nikoli povedali nič o preteklosti. Ne o vojni ne o revoluciji ne vedo ničesar in tudi jih nista naučila slovenščine. Slovensko so med seboj govorili, kadar niso hoteli, da bi otroci vedeli, kaj govorijo. In zdaj bi se gospa srčno rada naučila slovensko, da bi lahko potem poiskala svoje korenine. In to ni osamljen primer. To so potomci tistih ljudi, ki so prišli v Argentino in rekli: »Hočem pozabiti vse, kar se je zgodilo.« Tretjina ljudi je torej izginila brez stikov s skupnostjo. Drugi dve tretjini ljudi pa sta potrebovali medsebojno povezovanje in samo iz spomina na preteklost so črpali moč, da so lahko nadaljevali življenje. To sta dva različna načina zdravljenja ran, oba pa sta razumljiva.

Naj se vrnem k slovenskim časopisom oziroma glasilom v Argentini. Katera še izhajajo?

Imamo torej *Oznanilo*, *Svobodno Slovenijo*, versko revijo *Duhovno življenje*, ki jo je ustanovil že gospod Hladnik. *Duhovno življenje* je list, ki je družil prejšnje izseljence. Ko smo mi prišli, ga je gospod Hladnik prepuštil novemu dušnemu pastirstvu, ki je to revijo izdajalo naprej in še danes izhaja. Leta 1952 so tej reviji dodali otroško prilogo *Božje stezice*, ki jo je ustanovil moj oče. Bil je prvi, ki je skrbel za šolstvo pri *Društvu Slovencev*, revija pa še danes izhaja in predstavlja učno gradivo za naše šole. Otroci tudi pišejo vanjo, objavljajo se preprosti članki in se potem berejo v šolah. Potem je tu še že omenjeno *Meddobje* pa *Glas kulturne akcije*, ki zdaj praktično ne izhaja več, čeprav ... Bomo videli, ali ga lahko oživimo.

Jih razpošiljajo tudi v Slovenijo?

Svobodna Slovenija ima kakega naročnika tudi v Sloveniji. Vsekakor pa jo (in tudi druga glasila) dostavljajo v knjižnice in v vladne urade. Mi imamo *Svobodno Slovenijo* tudi v formatu pdf. NUK ima kompletno

zbirko *Svobodne Slovenije* od začetka do danes. Elektronske izdaje še nimamo. Imamo pa v načrtu spletno stran časopisa, kjer bi tudi objavljali članke. Brez tega kmalu ne bo več šlo. Papir je obsojen na smrt in internet je orodje prihodnosti.

Marijan Eiletz je v visokih letih napisal roman, ki je na javnem literarnem natečaju pri založbi Družina v Ljubljani prejel nagrado svetlobnica. Kako so v Argentini sprejeli to okoliščino?

Vsekakor smo veseli, navdušeni, presenečeni. Vedel sem za njegovo delo, ga pa nisem bral, ker mi ga ni posredoval. Mislim, da je čast in priznanje, ker on je poslednji Mohikanec, zadnji deseti brat, kot bi rekel Zorko Simčič. Zadnji teh velikanov, ki so ustanovili *Kulturno akcijo* in jo postavili na tako raven, da mislim, da mora vsak poznavalec kulture priznati, da je bila *Slovenska kulturna akcija* v Argentini neke vrste izseljenska akademija znanosti in umetnosti. Menim, da si on in njegovo delo zaslužijo to priznanje. Bil sem iz sebe, absolutno navdušen in skupnost tudi.

Kako bi opredelili razlike med slovenskimi in argentinskimi mediji?

Menim, da so slovenski mediji zelo ideološko pogojeni, a jih premalo poznam, da bi izrekel kakšno sodbo. Argentinsko časnikarstvo pa poznam precej dobro in moram reči, da so izredni strokovnjaki, zlasti kot raziskovalci. Argentina je danes v zelo občutljivem političnem položaju, kjer vladi dokazujejo grozne stvari. Tega niso razkrili ne policija, ne tožilci, ne davčni uradi, pač pa novinarji. Raziskovalno novinarstvo je v Argentini na izredno visoki ravni, česar v Sloveniji za zdaj še nisem opazil. V Argentini – razen tistih, ki pišejo za vlado, ker so pač plačani, da pišejo za vlado – je vse na izredno visoki strokovni in tehnični ravni.

Napišete kdaj kakšen prispevek za slovenske medije?

Svoj čas sem pogosto pisal za *Slovenski čas*, ki ga izdaja *Družina*. Imel sem prispevke o latinskoameriški tematiki. Sem in tja tudi še pišem za *Družino*. Sodelujem pa tudi na Radiu *Ognjišče*, in sicer pripravljam prispevke o življenju Slovencev v Argentini. Za kaj več pa dejansko nimam časa, ker je moje delovanje zelo obširno. Poleg tega, da izdajam tednik, ki ga večinoma tudi pišem, pomagam pri *Kulturni akciji*, urejam *Meddobje*, poučujem na srednješolskem tečaju, skrbim za arhiv in ga skušam dopolnjevati ter se študijsko ukvarjam z našo izseljensko preteklostjo, da bi o tem kaj napisal, čeprav je napisanih že več zgodovin Slovencev v Argentini. Jože Rant je na primer podrobno opisal

zgodovino Slovencev v Argentini v knjigi *Slovenski eksodus 1945*, veliko informacij pa je tudi v *Zborniku Zedinjene Slovenije* ob 50. obletnici. A mislim, da je treba napisati bolj enostaven povzetek zgodovine Slovencev v Argentini z možnostjo prevoda v španščino – in to je moj cilj za prihodnost, ko bo malo več časa. Dodal bi še, da izseljenstvo v Sloveniji ni znano in to zanimanje bi bilo treba zbuditi. Velikokrat se je govorilo, da bi bila tema izseljenstva predmet v slovenskih osnovnih in srednjih šolah. Tudi na Ptuj na seji sveta vlade je bilo veliko govora o tem, saj kar 20 odstotkov Slovencev živi zunaj matične domovine in tudi zunaj narodnega ozemlja, kar je pomemben del naroda.

Kaj v današnji Sloveniji najteže razmete?

Kot izseljenec težko razumem to, kako današnji mladi skoraj bežijo iz Slovenije in je ne cenijo. Če Slovenije ne bomo cenili in je imeli radi, ne bo nič. Naša domovina Slovenija brez naše ljubezni ne more obstati. Postanemo lahko kar državljani sveta. Slovenščina je namreč ogrožen jezik in Slovenija je zaradi svoje majhnosti ogrožena država. Brez ljubezni nisem nič, je zapisal sveti Pavel. Brez ljubezni ne bo Slovenije.

Kako je z narodno spravo v Argentini?

Mi smo bili vedno za spravo. Med nami kljub žrtvam, saj ni bilo družine, ki ne bi imela po več mrtvih, ni bilo ne zahtev ne želje po maščevanju. Le zahteva po pravici in resnici. Mislim, da je edina pot do resnične sprave resnica, priznanje zgodovinske realnosti. Vse drugo je mešanje pojmov.

Še poslednje vprašanje: kako živi Cerkev s slovenskimi verniki v Argentini? Je slovenskih duhovnikov še dovolj? Nekoč so bili pri nas glavni steber ne le vere, ampak tudi kulture, slovenstva ... Nekje ste rekli, da bi potrebovali novega Pedra Opeko ... Kako slovenski verniki sprejemajo papeža Frančiška, ki je v nekem smislu njihov »domačin«?

Prva leta smo imeli veliko število duhovnikov. Počasi so odhajali, umrli in njihova mesta so ostala prazna. Mnogi od novih poklicev so odšli po svetu, tudi v Slovenijo, ali delujejo po argentinskih škofijah, v argentinskih župnijah. Zato doživljamo potrebo po duhovnikih. Tudi iz civilnih ustanov je bila poslana prošnja na Cerkev v Sloveniji za nove duhovnike. Je pa razumljivo, da prošnjam ne ugodijo, saj v sami Sloveniji primanjkuje duhovnikov. Včasih pa ima človek vtis, da ne slovenska vlada ne slovenska Cerkev ne vesta, kaj naj bi z nami storili. In papež Frančišek? Da, poznali smo ga kot ljubega in ponižnega pastirja. Pravzaprav bi lahko rekli, da je Bergoglio na Petrovem sedežu edini pravi »argentinski čudež«. **D**